

Nr 10.

Ankom till riksdagens kansli den 3 maj 1915 kl. 5 e. m.

*Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 10,
i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt
motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående om-
organisation av hushållningssällskapen.*

I en inom andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 94, har herr Linders hemställt, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning rörande hushållningssällskapens omorganisation i syfte att giva dem en mera allsidig representativ sammansättning och göra dem på bästa sätt avpassade att fylla sina uppgifter såsom officiella organ för vissa delar av statens verksamhet för jordbruket och dess binäringar, samt vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kan anses böra föranleda.» *Motionen.*

Beträffande den av motionären förebragta motiveringen hänvisas till motionen.

Andra kammarens andra tillfälliga utskott har i anledning av motionen anförts följande: *Andra kam-
marens
utskott.*

»Frågan om hushållningssällskapens omorganisation har sedan år 1911 vid nära nog varje riksdag varit ett inom andra kammaren i form av väckta motioner ständigt återkommande ärende. *Historik.*

De av respektive motionärer framförda yrkandena, vilka i allmänhet vunnit kammarens bifall, ha i stort sett, om man undantager den av herr Linders vid 1913 års riksdag i frågan väckta motionen, gått ut på ett och detsamma, samt förete även i avseende på motiveringen stora inbördes likheter. Såsom av motionären påpekats, är hans förevarande motion i huvudsak — även beträffande ordalagen — en återupprepning av den av honom vid A-riksdagen 1914 väckta, men då icke behandlade motionen. Jämväl vid B-riksdagen nämnda år väcktes, då av herr Schotte m. fl., i

Bihang till riksdagens protokoll 1915 12 saml. 2 avd. 9 häft. (Nr 10.)

andra kammaren motion angående en förbättrad organisation av hushållningssällskapen. Sistberörda motion, vilken till syfte och synpunkter är med herr Linders' nära överensstämmande, blev av kammaren till utskottet hänvisad, varefter utskottet i anledning av densamma avgav följande utlåtande:

»Vid en prövning av de sedan gammalt och nu senast av motionärerna framförda kraven på en reformering av hushållningssällskapen, har det synts utskottet i likhet med motionärerna fullt befogat, att, sedan hushållningssällskapen numera i ersättning för till statsverket indragna brännvinsmedel åtnjuta direkta årliga statsanslag, statsmakterna hava både rätt och plikt att tillse, att sådana villkor bliva fästade vid anslaget, att ändamålet med detsamma på bästa sätt befrämjas. Det har även synts utskottet lämpligt, att till vinnande av detta syfte vissa normalbestämmelser för hushållningssällskapen av statsmakterna stadgas, och att antagandet av dessa normalbestämmelser eller grundstadgar göres till villkor för fortsatt åtnjutande av de anslagna medlen. Att denna utväg till reglerande av hushållningssällskapens verksamhet i önskad riktning är så mycket mera påkallad framgår vid en blick på den ställning sällskapen intaga till de av Kungl. Maj:t år 1910 för desammas organisation utfärdade grundstadgar. Dessa grundstadgar hava huvudsakligen avsett, dels att meddela vissa garanterande bestämmelser gentemot förhastade beslut av hushållningssällskapen i anslagsfrågor, dels att bestämma förut icke medgiven rätt till besvär åt medlem av hushållningssällskapen över av sällskapen fattade beslut samt dels att giva vissa kortfattade föreskrifter om begränsning av hushållningssällskapens verksamhetsområde till jordbruket med binäringar och om sällskapens förvaltningsorganisation. I det av kungl. lantbruksstyrelsen inhämtade yttrandet påpekas, att nämnda stadga av 1910 utfärdats med anledning av framställning från hushållningssällskapens ombud, varefter den erinran göres, att »frågan om sällskapens lämpligaste och tidsenligaste organisation» varit föremål för initiativ av dessa själva. Då emellertid kungl. lantbruksstyrelsen i samma yttrande förklarar, dels att det av Kungl. Maj:t 1910 utfärdade nådiga brevet icke innehåller något åläggande för sällskapen att omarbeta sina stadgar i överensstämmelse med de där meddelade allmänna grunderna, dels att sådan omarbetning, efter det nådiga brevets utfärdande ägt rum endast i tre hushållningssällskap — ett och annat sällskap torde redan förut haft i sina stadgar föreskrifter av samma innehåll som de här åsyftade — synes framgå, att verkan av 1910 års stadga varit skäligen obetydlig, och att dess antagande i framtiden är helt och hållet beroende av hushållningssällskapens fria skön. Ett så viktigt önskemål som det om besvärsrätt för enskild medlem, vari-

genom nödig kontroll över de av sällskapen fattade besluten skulle vinnas, står sålunda flerstädes alltjämt ouppfyllt.

Emellertid är det enligt utskottets tanke ingalunda nog i fråga om hushållningssällskapens tidsenliga organisation, att den i och för sig önskvärda omarbetningen av sällskapens stadgar i överensstämmelse med de av Kungl. Maj:t utfärdade grunderna äger rum. Med allt erkännande, att hushållningssällskapen utfört en för vårt land synnerligen gagnande och intresserad verksamhet, såsom både av motionärerna och kungl. lantbruksstyrelsen påpekats, är dock utskottet i likhet med de förra av den meningen, att en mera djupgående reformering av sällskapen numera visar sig vara av behovet påkallad.

Sålunda synes det för utskottet vara klart, att den hittills inom hushållningssällskapen följda praxis att uteslutande genom inval komplettera sig själva må upphöra. Vål böra hushållningssällskapen såsom hittills äga rätt att invälja nya medlemmar; dock bör ingen välfrejdad man eller kvinna, som av jordbruket eller dess binäringar har sin huvudsakliga utkomst, efter vederbörlig anmälan kunna förvägras att vinna medlemskap i sitt läns hushållningssällskap. Det är att förmoda att därigenom en allsidigare sammansättning av sällskapen än hittills skulle åvägabringas, och att speciellt de mindre jordbrukarne i större antal skulle ansluta sig till desamma.

Ett livligare intresse hos dessa för deltagande i hushållningssällskapens arbete torde dock endast kunna förväntas i den mån de tillerkännas ett verkligt medinflytande vid de förekommande ärendenas handläggning. Ett medel härtill synes i främsta rummet vara att överlämna beslutanderätten i sällskapens angelägenheter åt representativa församlingar. Det torde nämligen ingalunda förhålla sig så, som på sina håll invänts, att inrättandet av ett representativt system skulle medföra ett förlamande av de enskilda medlemmarnes inom hushållningssällskapen initiativ och intresse. Om man betänker, att de 26 hushållningssällskapen i vårt land räkna inemot 70,000 ledamöter (enligt kungl. lantbruksstyrelsens senast utgivna berättelse), i medeltal alltså över 2,500 på varje sällskap, är det lätt att inse, att endast ett ringa fåtal av dessa kunna vara i tillfälle att deltaga i beslutens fattande vid sammanträdena; och om man tillika betänker, att de stora avstånden och de utgifter, som följaktligen äro förenade med ett beivrande av hushållningssällskapens vanligen i respektive residensstäder sammanträdande årsmöten, avhålla särskilt de mindre bemedlade ledamöterna därifrån, är det icke svårt att förstå, att de mindre jordbrukarne i stort sett kommit att stå utan inflytande på ledningen av hushållningssällskapens

angelägenheter. Det är likaså endast en naturlig följd av detta system, att de inom länet från residensstaden avlägset belägna orternas intressen kunna bli ojämnt tillgodosedda i jämförelse med mera centralt belägna trakter. Ävenledes är det tydligt, att ett genomdrivande av beslut till främjande av ensidiga, icke med hushållningssällskapens ändamål överensstämmande intressen under nuvarande förhållanden med alltför stor lätthet kan medelst tillfälliga majoriteter åstadkommas.

En reform i antydd riktning förordas även av kungl. lantbruksstyrelsen, då densamma, icke utan att i viss mån råka i strid med vad som på annat ställe i dess yttrande anföres, framhåller önskvärdheten av, att vederbörande hushållningssällskap vid eventuell omarbetning av sina stadgar taga under allvarligt övervägande, huruvida icke sådana bestämmelser böra träffas, att beslutanderätten i största möjliga utsträckning överlämnas åt en representation inom sällskapet så sammansatt, att de skilda delarne av sällskapets verksamhetsområde i densamma bli på fullt likartat sätt representerade». De förändringar, som under senast förflutna decennium i nämnda hänseende i ett flertal hushållningssällskaps stadgar vidtagits, hava också, enligt kungl. lantbruksstyrelsens vitsord, visat sig åt sällskapets verksamhet giva ökad fasthet och målmedvetenhet. I likhet med motionärerna finner därför utskottet, att en efter enhetliga grunder lagd beslutande representation bör införas inom hushållningssällskapen.

Vad beträffar den närmare organisationen av de tilltänkta representantförsamlingarna för hushållningssällskapen, vill utskottet fästa uupmärksamheten i synnerhet på tvenne viktiga punkter.

Den första avser själva anordningen av representantförsamlingens möten. Det gäller därvid att se till, att en viss proportion i inflytande erhålles mellan å ena sidan den centrala ledningen, förvaltningsutskottet, som har att förbereda och utföra besluten, och den beslutande församlingen själv. Visserligen torde det i allmänhet förhålla sig så, att hushållningssällskapen ha en förträfflig administrativ styrelse, varigenom sunt förstånd och praktisk blick ofta undvika kottersystemets ensidiga inverkan. Icke desto mindre är det ett uppenbart framsteg, om möjligheter kunna beredas representantförsamlingarna själva att genom utskott eller annorlunda företaga en närmare granskning av förekommande ärenden, varpå eget omdöme kan byggas.

Den andra huvudpunkten gäller det närmare organiserandet av ombudsvälet till representantförsamlingarna. Fråga kan här uppstå, såsom även av motionärerna påpekats, om rösträtten bör begränsas endast till medlemmar av sällskapet, eller om den bör utsträckas till alla länets jord-

brukare. Enligt utskottets mening bör rösträtten vid val till representantförsamlingarne utövas enbart av medlemmarna i respektive hushållningssällskap, detta desto hellre som rätten till inträde i sällskapen, enligt vad utskottet i det föregående framhållit, bör i så väsentlig mån utvidgas. I överbägande bör även tagas, om det icke vore lämpligt, för ett vidmakthållande i möjligaste mån av intresset för sällskapens angelägenheter hos alla dess medlemmar, att det medgives envar av dessa att vid ombudsmötena infinna sig och deltaga i överläggningarne, dock utan beslutanderätt.

Vad beträffar själva valsättet, äro flera utvägar påvisade. Av dessa synes utskottet den vara mest att föredraga, varigenom valen förrättas av de under hushållningssällskapen sorterande underavdelningar (gillen, kontrakt, hushållningsnämnder). Detta är dock tekniska detaljer, som vid en kommande utredning tarva närmare omprövning.

Vad representantförsamlingarnes medlemsantal beträffar, så håller utskottet före, att detsamma, med hänsyn till vidmakthållandet av de enskilda medlemmarnes intresse för sällskapen och deras förvaltning, bör bestämmas till ett relativt stort antal, exempelvis ett ombud för varje 30- eller 40-tal medlemmar av sällskapet.

Av övriga frågor, utom de av motionärerna angivna, vilka vid en utredning torde böra tagas i överbägande, vill utskottet nämna, att närmare bestämmelser angående en avgränsning av å ena sidan landstingens, å andra sidan hushållningssällskapens verksamhet, i vilken fråga för närvarande en viss osäkerhet är rådande, torde vara av nöden.

Slutligen vill utskottet framhålla, att, om en omorganisation av hushållningssällskapen enligt ovan angivna grunder kommer till stånd, detta ingalunda behöver innebära ett insnörande i schablonmässiga former av sällskapens verksamhet, varigenom denna skulle förhindras att fortgå i samma gagnande anda som hittills. Tvärtom är det utskottets åsikt, att genom avlägsnande av de otidsenliga former, som för närvarande mångenstädes äro utmärkande för hushållningssällskapens verksamhet, deras initiativförmåga och det intresse, varmed deras arbete bör omfattas av den jordbruksidkande befolkningen inom varje län, väsentligt skulle komma att höjas.

Med anledning av vad utskottet sålunda anfört, får utskottet hemställa, att andra kammaren i anledning av förevarande motion för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville låta utreda, huru och på vad sätt de här ovan angivna önskemålen i avseende å hushållningssällskapens organisation och verksamhet må kunna lämpligast vinnas, samt därefter för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunnat föranleda eller omständigheterna eljest påkalla.»

Den sålunda av utskottet gjorda hemställan blev av andra kammaren bifallen. Motionen föll dock, då enighet om densamma av båda kamrarna icke kunde uppnås.

Utskottet.

I stort sett kan utskottet inskränka sig till att med anledning av herr Linders nu förevarande motion åberopa det av utskottet sistlidne riksdag avgivna, här ovan anförda utlåtandet. Om också utskottet icke i allt gillar vad motionären i motionen anført, synas dock samma skäl som då tala för ett bifall till den av motionären påyrkade reformeringen av hushållningssällskapen. För så vitt utskottet kunnat finna, äro i nämnda utlåtande alla de av motionären framställda önskemålen berörda med undantag endast för tvenne, vilka gå ut på dels utarbetande av ett ur alla synpunkter omsorgsfullt övervägt förslag till framtida fördelningsgrunder av statsanslaget till hushållningssällskapen, dels upptagande till behandling av frågan om lämplig gränsreglering beträffande åtskilliga hushållningssällskaps geografiska verksamhetsområden. Även dessa önskemål, vilka det för närvarande ej torde anses nödigt att närmare avhandla, synes utskottet av en kommande utredning böra tagas under övervägande.»

Andra kammarens beslut.

Andra kammaren beslöt för sin del i enlighet med sitt tillfälliga utskotts hemställan,

»att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, det Kungl. Maj:t tacktes låta verkställa utredning rörande hushållningssällskapens omorganisation i syfte att giva dem en mera allsidigt representativ sammansättning och göra dem på bästa sätt avpassade att fylla sina uppgifter såsom officiella organ för vissa delar av statens verksamhet för jordbruket och dess binärningar, samt vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kan anses böra föranleda.»

Första kammarens utskott.

Frågans behandling vid 1914 års senare riksdag.

Detta andra kammarens beslut har delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till förberedande behandling av sitt andra tillfälliga utskott.

Då denna fråga förekom till behandling vid 1914 års senare riksdag i anledning av herr Schottes med fleras i andra kammaren väckta motion, remitterade första kammaren ärendet till sitt första tillfälliga utskott, som avgav följande utlåtande:

»Det torde vara allmänt erkänt, att hushållningssällskapen utövat och fortfarande utöva en synnerligen gänelig verksamhet till främjande av jordbrukets och dess binärningars utveckling. Att denna verksamhet varit så framgångsrik är utan tvivel att till väsentlig del tillskriva det förhållandet, att sällskapen utgjort fria sammanslutningar, vilka utan trycket av former och stadganden, som bundit deras handlingsfrihet, kunnat anpassa sin organisation och sina åtgöranden efter de vitt väx-

lande förhållanden, som skilda delar av vårt land erbjuda. Den sålunda vunna erfarenheten och det tillfredsställande sätt, varpå hushållningssällskapen kunnat fylla sin uppgift, måste givetvis väcka starka betänkligheter mot varje åtgärd, ägnad att förrycka den sällskapens karaktär av frivilliga institutioner, som hittills varit för dem utmärkande. Det kan enligt utskottets mening följaktligen icke vara att förorda att, såsom andra kammarens beslut antyder, binda hushållningssällskapen vid för hela riket gällande stadganden angående sällskapens sammansättning, angående en efter enhetliga grunder lagd beslutande representation inom sällskapen, angående valen till denna representation och den röstgrund, som därvid bör tillämpas, samt angående det inflytande på förekommande frågor avgörande, som bör tillkomma å ena sidan representantförsamlingen och å andra sidan sällskapens centrala ledning. Det kan nämligen, såvitt utskottet finner, icke undvikas, att man genom att sålunda normera sällskapens organisation och verksamhet omskapar desamma från att vara frivilliga sammanslutningar mellan medlemmar med gemensamma intressen till institutioner, mer eller mindre likställda med en statlig eller kommunal representantförsamling, där de enskilda medlemmarnas personliga insats huvudsakligen kommer att bestå i deltagandet i valet av representanterna.

Trots de betänkligheter, som utskottet sålunda uttalat mot så gripande åtgärder, som motionen avser och andra kammaren tillstyrkt, kan det emellertid, med hänsyn till den egenskap av i viss mån offentlig institution, som utvecklingen förlänat hushållningssällskapen, enligt utskottets uppfattning icke vara annat än önskvärt, att hushållningssällskapen inrätta sig efter de allmänna grunder, som äro ägnade att förläna sällskapens organisation och verksamhet nödig stadga, och enär de i sådant avseende genom nådiga brevet den 28 oktober 1910 meddelade bestämmelser, enligt vad inom utskottet blivit upplyst, endast beträffande tre hushållningssällskap kommit till tillämpning, torde övriga sällskap böra omarbeta sina stadgar så, att de komma i överensstämmelse med föreskrifterna i nämnda kungl. brev samt underställa härutinnan uppgjorda förslag Kungl. Maj:ts prövning. I sammanhang därmed synes det böra komma under övervägande, huruvida icke berörda kungl. brev borde fullständigas med normerande bestämmelser, avseende att beslutanderätten i lämplig utsträckning må, där sällskapen så önska, kunna överlämnas åt representationer inom sällskapen, vidare att vid fattandet av beslut inom sällskapen, kvalificerad majoritet må kunna erfordras i större omfattning

än kungl. brevet innehåller, samt slutligen att sällskapens beslut må kunna överklagas i vissa andra fall, än som för närvarande kan äga rum.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa, att första kammaren måtte på det sätt biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut, att första kammaren beslutar, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anholder, att Kungl. Maj:t måtte taga under överbägende, huruvida icke kungl. brevet av den 28 oktober 1910 bör kunna fullständigas i de avseenden, utskottet här ovan anförte.»

Första kammaren biföll denna utskottets hemställan, men frågan föll på andra kammarens vägran att biträda detta beslut.

Utskottet. Att frågan på detta sätt riksdag efter riksdag förts fram utan positivt resultat, torde utan tvivel hava bidragit att fördröja inom flera hushållningssällskap påtänkt omorganisation enligt gällande grundstadgar. Såsom vid frågans behandling inom första kammaren vid senaste riksdag framhölls, vore då ett flertal hushållningssällskap sysselsätta med omarbetning av sina stadgar. Enligt vad utskottet inhämtat, hava för närvarande nära hälften av rikets samtliga hushållningssällskap antagit stadgar i huvudsaklig överensstämmelse med 1910 års kungl. brev, varjämte flera sällskap vidtagit förberedande åtgärder i berörda syfte.

Genom sitt beslut vid sistlidna riksdag har första kammaren för sin del omfattat den meningen, att det borde komma under överbägende, huruvida icke de av Kungl. Maj:t den 28 oktober 1910 fastställda allmänna grunder för hushållningssällskapens organisation borde fullständigas med normerande bestämmelser avseende

dels att beslutanderätten i lämplig utsträckning må, där hushållningssällskapen så önska, överlämnas åt representationer inom sällskapen,

dels att vid besluts fattande kvalificerad majoritet må kunna erfordras i större omfattning än kungl. brevet innehåller,

dels ock att sällskapens beslut må kunna överklagas i vissa andra fall, än som för närvarande kan äga rum.

I andra kammarens utskotts utlåtande framföras emellertid åtskilliga andra reformkrav med avseende på hushållningssällskapens organisation. Så ifrågasättes,

att den hittills följda praxis att uteslutande genom inval öka ledamöternas antal skulle så till vida upphöra, att varje välfrejdad man eller kvinna, som av jordbruk eller dess binäringar har sin huvudsakliga utkomst, icke skulle kunna förvägras att vinna medlemskap i sitt läns hushållningssällskap;

att beslutanderätten i sällskapens angelägenheter skulle obligatoriskt överlämnas åt representativa församlingar;

att avgränsning av å ena sidan landstingens, å andra sidan hushållningssällskapens verksamhet vore av nöden;

att förslag till framtida fördelningsgrunder av statsanslaget till hushållningssällskapen vid en blivande utredning måtte övervägas; samt

att lämplig gränsreglering beträffande hushållningssällskapens geografiska verksamhetsområden skulle genomföras.

Utskottet har icke kunnat finna, att fullgiltiga skäl förebragts för nödvändigheten därav, att rikets samtliga hushållningssällskap skulle omorganiseras i alla dessa av andra kammaren angivna hänseenden.

Förslaget om rätt till ledamotskap för envar, som av jordbruket eller dess binäringar har sin huvudsakliga utkomst, synes visserligen tilltalande, synnerligast om därmed förenades villkoret, att en sådan person skulle vinna inträde först sedan han föreslagits av minst tvenne ledamöter i hushållningssällskapet samt erlagt stadgad avgift. Utskottet anser sig dock ej utan vidare utredning kunna tillstyrka ett sådant förslag; men då det syfte, som avsetts med detsamma, nämligen att i sällskapens arbete intressera ett större antal lantbrukare, är särdeles beaktansvärt, vill utskottet ifrågasätta, om ej lättnader för vinnande av medlemskap skulle kunna åstadkommas.

Åtskilliga praktiska skäl tala för överlämnande åt fullmäktige av hushållningssällskapens beslutanderätt, vilken anordning ock, såsom ovan anförts, förordats av kungl. lantbruksstyrelsen. Utvecklingen synes även gå i denna riktning. Och enligt vad utskottet inhämtat, hava hittills tio hushållningssällskap antagit härför avsedd förändring i sina stadgar. Det synes dock utskottet icke för närvarande lämpligt att *älägga* rikets samtliga hushållningssällskap att införa en sådan representantförsamling. Utskottet vill emellertid tillstyrka, att på sätt första kammaren förordat normerande bestämmelser rörande hushållningssällskapens representantförsamlingar, där sådana införas, bliva i de allmänna grunderna angivna.

Övriga av andra kammaren framförda krav synas utskottet icke vara av beskaffenhet, att de för närvarande böra föranleda någon åtgärd, då deras realiserande i vissa fall torde kunna äventyra hushållningssällskapens självständighet och utvecklingsmöjligheter.

Hushållningssällskapens verksamhet främjas uppenbarligen bäst däri-genom, att den ej insnöres i alltför snäva former utan får framgent såsom hittills fritt utvecklas inom av Kungl. Maj:t meddelade allmänna grunder. Då utskottet anser, att vad förra årets första kammars utskott

anfört, går i sådan rikning, att å ena sidan hushållningssällskapens rörelsefrihet ej hindras, men å andra sidan en viss likformighet i åtskilliga huvudpunkter de olika hushållningssällskapen emellan kan vinnas, får utskottet förorda däri ifrågasatta reformkrav; och vill utskottet tillika framhålla önskvärdheten därav att, sedan de i nådiga brevet den 28 oktober 1910 meddelade allmänna grunder för hushållningssällskapens i riket organisation blivit fullständigade i ifrågavarande av utskottet förordade hänseenden, samtliga rikets hushållningssällskap böra tillförbindas att skyndsamt omarbета sina stadgar i överensstämmelse med dessa allmänna grunder.

På grund av vad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att första kammaren måtte på det sätt biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut, att första kammaren beslutar, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande, huruvida icke kungl. brevet den 28 oktober 1910 bör kunna fullständigas i de avseenden, utskottet här ovan förordat.

Stockholm den   april 1915.

På utskottets vägnar:

OSKAR NYLANDER.

Vid ärendets slutbehandling inom utskottet hava närvarit: herrar Nylander, Danström, friherre De Geer, von Koch, greve Spens, Östling och J. Åkesson.
